

2. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность школьников: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н. С. Лейтес. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 320 с.
3. Тихенко Л. В. Роль позашкільних навчальних закладів у організації вільного часу дітей і учнівської молоді / За наук. ред. О. В. Биковської // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 24. – 236 с. – (Серія 5: «Пед. науки: реалії та перспективи»).
4. Сухомлинский В. А. Об умственном воспитании / Сост. авт. вступ. ст. М. И. Мухин. – К.: Рад. Школа, 1983. – 224 с.

УДК 37.015.31:373.2:374

Вікторія Заярна,
м. Суми

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статье рассмотрены особенности организации работы с детьми старшего дошкольного возраста в условиях внешкольного учебного заведения. Обоснована актуальность изучения данной проблемы с точки зрения современных идей воспитания и развития личности, а также государственных нормативно-правовых документов. Изложено организационно-методические принципы работы кружков внешкольных учебных учреждений, направленных на творческое развитие детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: *раннее творческое развитие ребенка, внешкольные учебные заведения, дети старшего дошкольного возраста.*

This article is about the peculiarities of the work with the children of pre-school age in the system of the out of school education. Actuality of this problem is proved on the modern educating ideas and tendencies, and on the state documents. The organizational and methodical principles of the work with the children of pre-school age and the perspectives of its early creative development are given in this article.

Key words: *the early creative development, the out of school educational establishments, the pre-school aged children.*

Основоположним орієнтиром сучасних докорінних змін у державній системі освіти є соціальний запит на самостійну, творчу, здорову, допитливу особистість. Тому важливого значення набуває виховання такої особистості на всіх її організаційних ланках освітньої системи.

Наразі держава визнає пріоритетну роль раннього розвитку особистості. Про це свідчить Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-вихованого процесу», Державна цільова програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р., Концепція розвитку дошкільної освіти на 2010–2016 рр., Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». У них наголошено на необхідності гуманізації та демократизації освітньої роботи, тобто орієнтації на особистість дитини, максимальне розкриття її нахилів, здібностей та інтересів, а також на запровадженні особистісно орієнтованої моделі та компетентнісної парадигми виховного процесу.

Такі особливості організації навчально-виховного процесу є характерними для системи позашкільної освіти, на що акцентовані Закон України «Про позашкільну освіту» та Концепція позашкільної освіти та виховання тощо.

Позашкільна освіта є невід’ємною складовою безперервної системи освіти в Україні, спрямованою на навчання, творчий розвиток і виховання свідомого громадянина. Позашкільні навчальні заклади як інститути соціалізації здійснюють компенсаторну функцію в процесі виховання, що орієнтована на виховання гармонійно розвиненої особистості, яка має високий рівень творчої самореалізації.

Проте варто зазначити, що питання навчання дітей дошкільного віку в гуртках позашкільних навчальних закладах залишається малодослідженим. Зважаючи на розбіжності поглядів щодо означеної проблеми, постає необхідність аналізу організаційно-педагогічних засад розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в позашкільних навчальних закладах.

Для досягнення мети дослідження необхідно розв’язати такі завдання:

- з’ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми у науковій літературі;
- визначити організаційні форми роботи з дітьми дошкільного віку в позашкільних навчальних закладах;
- здійснити опис соціально-педагогічної моделі раннього творчого розвитку дитини, яку запроваджено у позашкільному навчальному закладі;
- проаналізувати отримані факти щодо ефективності виявлення та розвитку творчих здібностей у вихованців дошкільного віку.

Проблема творчості завжди була в полі зору вчених різних напрямів. Загальнотеоретичні аспекти проблеми формування творчої особистості розкрито у працях філософів (Арістотель, Демокріт, Платон, Г. Гегель, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант), у спадщині видатних педагогів (Й. Герbart, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ф. Фребель). Значний внесок у теорію творчого розвитку особистості зробили зарубіжні науковці Дж. Гілфорд, Ж. Піаже, Л. Термен, Дж. Рензулі, П. Торренс тощо.

Вітчизняні дослідження останніх років (Л. Артемова, А. Богуш, О. Васильєва, Д. Годовікова, Ю. Косенко, О. Кононко, О. Проскура, К. Щербакова) підтвердили, що формування особистості, становлення власного ставлення до навколишнього соціально-

го світу, а також до себе, відбувається в дитинстві. Саме у дитячій творчості, на думку вчених (В. Андрєєв, Г. Альтшуллер, А. Богуш, Л. Виготський, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, О. Кононко, В. Моляко, М. Поташник, К. Роджерс, С. Сисоєва), закладається основа майбутніх творчих досягнень і відкриттів людини [2, 4].

Аспекти розвитку творчої особистості в умовах позашкільного навчального закладу розкрито в наукових працях І. Беха, В. Вербицького, Л. Ковбасенко, Л. Павлової, Г. Пустовіта, В. Редіної, Т. Сущенко, Л. Тихенко [5, 6].

Раннє виявлення, навчання та виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти. На його виконання спрямовують діяльність школи творчого розвитку, гуртки загальнорозвивального спрямування, гуртки початкового навчального рівня мистецького, гуманітарного, фізкультурно-оздоровчого, природничого напрямів. Такі соціально-педагогічні моделі забезпечують:

- можливість ранньої діагностики обдарованості;
- соціальну адаптацію дітей, їхню підготовку до навчання в школі, профільних гуртках;
- наступність у навчанні;
- створення відповідних віковим особливостям розвивальних навчально-виховних систем;
- застосування ефективних форм співпраці з батьками вихованців.

У Сумському обласному центрі позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю з 1997 р. організовано діяльність школи раннього творчого розвитку «Світлячок». Наразі це об'єднання працює зі 120 дітьми віком від 4 до 6 років. Заняття проводяться відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку: двічі на тиждень – для вихованців першого року навчання, три рази на тиждень – для вихованців другого року навчання, тривалістю 30–35 хв, що передбачає постійну зміну навчально-ігрової діяльності дітей з обов'язковим проведенням фізкультхвилинок. Для ефективного здійснення особистісно орієнтованого навчання кількість дітей у групах не перевищує 12–15 осіб [1, 14].

Науковим підґрунтям функціонування соціально-педагогічної моделі школи є праці вітчизняних і зарубіжних науковців, педагогів-практиків. Важливе значення для створення сучасних педагогічних систем, спрямованих на гармонійний розвиток дітей старшого дошкільного віку, мають фундаментальні ідеї С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського щодо виховання в колективі, трудового навчання, ролі природи у становленні особистості. Розвиток особистості у дошкільному віці розглянуто у доробку А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської. У роботах О. Кульчицької висвітлено проблеми обдарованості та її ранньої діагностики. Проблеми розвивального навчання описано в працях Ш. Амонашвілі, Б. Нікітіна. Різні напрями виховної роботи досліджують Н. Ветлугіна (художньо-естетичне виховання), В. Нечаєва (трудова виховання), В. Котирло (виховання гуманних почуттів), М. Марковська (ознайомлення з природою, організація дослідницької роботи) [7, 63–68].

Відповідно до основоположних педагогічних ідей метою діяльності школи раннього творчого розвитку є створення сприятливих умов для загальної соціалізації дітей, формування життєвої компетентності, виявлення природних здібностей вихованців; цілеспрямований розвиток їхніх талантів та обдаровань; підготовка до навчання в загальноосвітніх закладах і подальшої діяльності в гуртках та інших творчих об'єднаннях позашкільного навчального закладу.

Означена мета вимагає окреслення таких освітніх завдань:

- створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, розвитку ціннісного ставлення до світу;
- формування життєвої компетентності дитини на основі загальнолюдських моральних цінностей;
- підвищення рівня національної самосвідомості дитини як невід'ємної складової її гармонійного особистісного розвитку в родинному колі та суспільстві;
- формування навичок дотримання здорового способу життя та виховання екологічної культури;
- організація співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу.

Програмно-методичне забезпечення відповідає змісту чинних державних документів і освітніх програм. Роботу школи раннього творчого розвитку організовано за комплексною навчально-виховною програмою, розробленою педагогами закладу. Основними принципами, що визначають зміст комплексної програми, є гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу, зорієнтованість педагогів на особистість дитини, а також врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

Навчально-виховний процес ґрунтується на застосуванні особистісно орієнтованих методик, що допомагає дітям подолати бар'єри у спілкуванні, стимулює пізнавальну активність. Використання сучасних технік і технологій дозволяє вдосконалити умови навчального та розвивального середовища.

У школі раннього творчого розвитку навчально-виховний процес організовано за такими напрямками навчально-практичної діяльності: розвивальні ігри, основи образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, англійська мова, музично-хореографічний напрям, основи комп'ютерної грамоти, «Уроки Здоров'ятка».

Заняття з напрямку «Розвивальні ігри» сприяють розвитку розумових та творчих здібностей дітей, уваги, уяви, пам'яті, формуванню позиції «Я можу», забезпеченню психологічної та інтелектуальної готовності до набуття життєвих компетентностей, до взаємодії у сталому дитячому співтоваристві.

Заняття з основ декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва спрямовано на розвиток художнього смаку дітей, їхньої чутливості до краси природи, предметного та соціального довкілля, емоційного сприйняття творів образотворчого мистецтва та розвитку самостійної образотворчої діяльності. Дітей залучають до світового та національного мистецтва, розвивають інтерес до української народної творчості проводячи тематичні бесіди, екскурсії.

Заняття з англійської мови спрямовані на створення сприятливих умов для оволодіння основами іншомовного спілкування, ознайомлення дітей зі святами, звичаями, традиціями, персонажами народних казок англійськомовних країн. Використання ігрових методик на заняттях, теми яких охоплюють основні сфери життєдіяльності («Я і моя сім'я», «Моя оселя», «Зростаємо здоровими», «Пори року», «Свійські та дикі тварини» тощо), сприяє соціалізації дітей.

Основними завданнями музичного та хореографічного напрямів є формування в дітей стійкого інтересу та любові до музики, хореографічного мистецтва, вміння слухати музичні твори, розуміти малюнок танцю. Діти на заняттях опановують виконавську культуру, ознайомлюються з творчістю відомих композиторів, розвивають музичний слух, відчуття ритму, танцювальні здібності. Рухливі музичні ігри ознайомлюють дітей з традиціями українського народу.

Заняття за напрямом «Знайомтесь – комп'ютер» проводяться відповідно до санітарно-гігієнічних вимог, визначених нормативними документами. У процесі виконання цікавих дидактичних завдань, логічних ігор з математичного, мовленнєвого і природничого змісту вихованці вчаться сприймати корисну інформацію, експериментувати, конструювати. Програмою передбачено поєднання комп'ютерних ігор з іншими заняттями: англійською мовою, образотворчим мистецтвом, розвивальними іграми, що стимулює креативні здібності дітей, гнучкість мислення, сміливість у вирішенні творчих завдань.

Програмними завданнями напряму «Уроки Здоров'ятка», які проводить практичний психолог, передбачено виховання позитивних моральних і вольових рис характеру дітей, підвищення їхньої фізичної та розумової працездатності, формування потреби у систематичних заняттях фізичними вправами, усвідомленого бажання вести здоровий спосіб життя. Значна увага приділяється розвитку комунікативних та емпатійних здібностей дітей, вмінню регулювати свою емоційну поведінку та формуванню оптимістичної життєвої позиції.

Блочно-модульний принцип планування навчально-виховного процесу надає можливість об'єднати заняття всіх напрямів (розвивальні ігри, образотворче мистецтво, музичне заняття, англійська мова тощо) спільними темою, сюжетною лінією чи розв'язанням проблемної ситуації, що є особливо цікавим і повчальним для вихованців. Така організація навчально-виховного процесу сприяє кращому засвоєнню знань і навичок, оскільки вони формуються в дітей не як розрізненні факти для запам'ятовування, а у вигляді яскравих образів, що відповідає наочно-образному мисленню дошкільнят.

Важливою складовою формування творчих здібностей вихованців є проведення занять у природі, занять-милувань, екскурсій, тощо; організація сезонних і тематичних масових заходів, конкурсів, ігрових програм, а також реалізація соціально-педагогічних проектів.

Гармонійний творчий розвиток дітей дошкільного віку неможливий без тісної взаємодії з родинами вихованців. Лише партнерські стосунки гарантують усім учасникам

освітнього процесу рівність у розв'язанні спільних завдань, право на активну та конструктивну позицію. Важливо долучати батьків до процесу оновлення змісту, форм і методів освіти, підтримувати бажання перенести доцільне в практику сімейного виховання.

Співпраця з батьками відбувається за такими напрямками:

- координація діяльності батьківського комітету, організація роботи сімейного клубу, клубів для батьків за інтересами;
- забезпечення участі членів родини у виховних масових заходах;
- діяльність школи відповідального батьківства;
- організація постійно діючого консультативного пункту для батьків, участь у тренінгах для вихованців і батьків, корекційно-розвивальна робота.

Прикметою інноваційної педагогічної діяльності сьогодення є постійне самовдосконалення й професійне зростання. Тому за напрямом раннього творчого розвитку в системі позашкільної освіти організовано постійну методико-координаційну роботу, що передбачає діяльність методичного об'єднання педагогів, їхню співпрацю в складі творчих груп і педагогічних лабораторій, вивчення й упровадження кращого педагогічного досвіду.

Моніторинг і координація діяльності роботи позашкільних навчальних закладів за напрямом раннього творчого розвитку здійснюється обласним методичним об'єднанням педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Проведені нами дослідження та спостереження свідчать, що майже 90 % випускників шкіл (студій, творчих об'єднань) раннього творчого розвитку продовжують навчання в гуртках позашкільних навчальних закладів. Приблизно 30 % з них займаються навчально-творчою діяльністю в декількох гуртках одночасно. Цей контингент вихованців має також значні успіхи у навчанні в загальноосвітніх закладах (рис. 1).

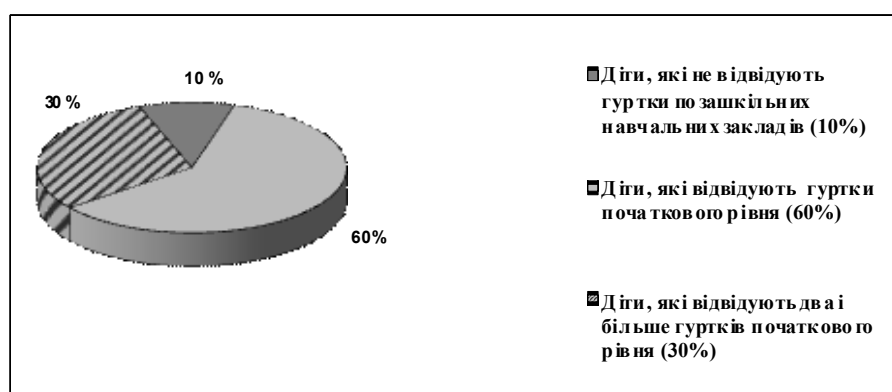

Рис. 1. Відвідування гуртків випускниками шкіл раннього творчого розвитку

Навчально-виховний процес має орієнтуватися на стимулювання творчості та формування творчої активності дитини, що можливо лише за наявності відповідних умов.

Однією з таких умов є атмосфера творчості, що панує в позашкільних навчальних закладах, а також можливість вибору форм і засобів діяльності.

Проведений аналіз свідчить про те, що соціально-педагогічні системи роботи з дітьми дошкільного віку, що діють в позашкільних навчальних закладах, і є тим відповідним розвивальним середовищем, яке сприяє загальній соціальній адаптації дитини до реалій сьогодення через цілісну систему виховання творчої особистості в умовах добровільності, неформального спілкування.

Використані літературні джерела

1. Діяльність позашкільних навчальних закладів: цифри, факти, завдання / За заг. ред. Л. В. Тихенко; Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна, Н. В. Перепелиця // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. – Суми: Нота-бене. – 2011. – Вип. 4. – С. 14–16.
2. Дошкільник на передодні шкільного життя: Збірка / Уклад. Л. Б. Міщенко. – Суми: СОШПО. – 2011. – 152 с.
3. Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові документи) / Ред. В. В. Вербицький. – К.: НЕНЦ, 2002. – 303 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
5. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів: Збірн. матер. наук.-практ. конференції / Колектив авторів. – К.: 2006. – 144 с.
6. Розвиток творчих здібностей та учнівської молоді в креативному позашкільному начально-виховному мікросоціумі. З досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю / Л. В. Тихенко, Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко. – Суми: ВТД Нота-бене, 2008. – 68 с.
7. Скоробагатько В. С. Упевнений старт дошкільників у ПНЗ / За заг. ред. Л. В. Тихенко; Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна, Н. В. Перепелиця // Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. – Суми: Нота-бене. – 2011. – Вип. 3. – С. 63–68.